

A TEHETSÉGGONDOZÁS KIALAKULÁSÁNAK KEZDETI LÉPÉSEI A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADEMIÁN (1958– 1960)

INITIAL STEPS OF GIFT ATTENDANCE'S MATURATION ON THE MIKLÓS ZRÍNYI MILITARY ACADEMY (1958-1960)

Tanulmányában a szerző a tehetséggondozás kialakulásának az 1958– 1960-as években a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián megtett kezdeti lépéseit tekinti át. Ennek során bemutatja a ZMKA Tudományos Tanácsának az új-jáalakulását 1958 elején, majd a hamarosan ezt követő Hallgatói Tudományos Körök létrehozását, valamint ezen szervezetek feladatrendszerét. A tanulmány érzékletesen mutatja be az akadémiai, illetve a hallgatói tudományos tevékenységben végbement – e rövid idő alatt is érzékelhető – jelentős előrelépést, hozzájárulva ennek a nagyon fontos, ugyanakkor kevesek által ismert tevékenységnek a megismeréséhez.

In her study the Author reviews the initial efforts taken in the 1958-1960s by the Zrínyi Miklós Military Academy (ZMMA) in the development of talent caring. In this, she introduces the re-forming of ZMMA's Scientific Committee during the early 1958, the establishment of the Students' Scientific Spheres soon after that, and the task system of these organizations. The study demonstratively introduces that significant breakthrough - perceptible during even this short period of time - in the scientific activities of the Academy and its students, assisting in cognition of this very important activity - which however known by a very few insider.

Legnagyobb természeti kincsünk a tehetség, határozta meg találoán Czeizel Endre az egyik, 2003. évi cikkében¹. „Isten adta tehetség!” – mondjuk oly' sokszor egy-egy kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyre. De mi is a tehetség²? Lényeges leegyszerűsítéssel: kivételes adottság, az átlagtól lényegesen eltérő megnyilvánulás valamely területen. A tehetséget – általában – korán felismerjük, de tudunk-e vele (velük) megfelelő módon „bánni”? Vannak korán, három-négyéves korban író, olvasó gyermekek, kiemelkedő matematikai, fizikai képességeket megmutató „csodagyermek”, több évfolyammal kortársaik feletti osztályba járó fiatalok, akikről pár évig gondoskodik a környezet, esetleg megmutatja a média, de egy idő után már semmit sem lehet a sorsukról tudni, nem tudhatjuk meg, hogy a tehetség ígérete beteljesült-e egy kivételes életpályában, kimagasló eredményeiket tudták-e még fokozni, illetve még inkább kibontakoztatni?

¹Czeizel Endre: Legnagyobb természeti kincsünk: a tehetség. Fizikai Szemle, 2003. XI. szám 398. oldal

² Érdekes (vagy éppen természetes) módon ennek megítélése, tartalma is változott az idők folyamán. Pl.: a Révai lexikon szerint (1925): „Tehetség (*talentum*), a testi v. szellemi szervezetnek oly készsége, mivolta, ami azt valamely munka végzésére kiválóan alkalmassá teszi. Legmagasabb fokát a T.-nek lángésznek nevezik, ámbár ezek közt úgy látszik nemcsak foki különbség van. (*L. Lángelme*)... Révai Nagy Lexikona. Hasonmás kiadás. Babits Kiadó, 1995. XVIII. kötet 49. o. A Tolnai világlexikon szerint (1930): „Tehetségtan. A tehetségkutatók abból indulnak ki, hogy a tehetség bizonyos diszpozíció, természetes hajlam, mely öröklésből és a környező világ különböző tehetségeiből tevődik össze. A tehetségkutatók nagy figyelmet fordítanak arra, hogy a tehetséget föl ne cseréljék az intelligenciával, mert kettő megvesztésig hasonlít egymáshoz.... Rousseau-nak radikális álláspontja e kérdésben az volt, hogy minden ember a természettől egyformán hajlamokkal van felruházva. Hasonlóan egyoldalú egyes modern teoretikusok felfogása, akik a tehetséget az öröklékenységre vezetik vissza, sőt abból származtatják. Az empiristák mindent a környezettől várnak, tehát a tehetség kialakulását másként nem tudják elképzelni, a naivisták viszont fatalista álláspontot foglalnak el, mikor mindent az öröklésre hárítanak.” Tolnai Világlexikona. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1930. XVII. kötet 10. o. A Pedagógiai lexikon szerint (1979): „Tehetség: pszichológiai értelemben azt jelenti, hogy valaki egy tevékenységben v. tevékenységkomplexumban az átlagosnál magasabb teljesítményre képes. Valamely területen az átlagosnál magasabb teljesítmény már gyermekkorban jelentkezik, ezeket a gyerekeket – nem szerencsés elnevezéssel – csodagyerekeknek nevezik... A képesség fejleszthetőségének ténye lehetőséget nyújt arra, hogy közoktatásunk külön gondot fordítson egyes tevékenységek fokozottabb fejlesztésére.... Pedagógia Lexikon IV. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 315. o. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint (1982): „Tehetség. fn. 1. Vmi irán megmutató hajlam, képesség. Tehetsége van a zenéhez, írói tehetség... Tehetséges. mn. 1. Akiben (vmi iránt) nyilvánuló tehetség van. Tehetséges diák, sportoló.... Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 1349. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

A felsőoktatásba már kiforrott személyiségek, önmagukkal és képességeikkel tisztában lévő fiatal felnőttek jelentkeznek – itt most tekintsünk el a felnőttképzéstől –, de az intézmény számára ők ismeretlenek. Kiben milyen képesség, lehetőség, tehetség rejtőzik? A kérdésre a tanár-hallgató kapcsolata, szakmai-emberi együttműködése adhat választ. Napjainkban a felsőoktatásban – egyebek mellett, több mint öt évezed hagyományait követve – a tudományos diákköri tevékenység keretében „gondozzuk” a tehetségeket.

„A magyar iskolaügyben, a felsőoktatásban mélyen gyökerező önképzőkori tevékenységet, mintegy tovább hagyományozva az ötvenes évek elején a hallgatók egy részében megnyilvánult önképzési szándék, a minőségi képzés iránti igény, a felsőoktatási tudományos utánpótlás elősegítésének szándéka hívta életre. A hazai felsőoktatásban a tehetség-gondozás legfontosabb, legjelentősebb formája a tudományos diákköri tevékenység.”³

A civil felsőoktatási intézményekkel közel egy időben, a katonai felsőoktatásban is megindult a tudományos diákköri tevékenység. Az egyik első lépés a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának 16. számú parancsa⁴ volt – melyben Csémi Károly ezredes intézkedett – a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Tanács megalakulásáról. A hallgatók kiképzése, politikai nevelése és a tudományos kutatómunka fő kérdéseinek megoldása érdekében elrendelte a ZMKA Tudományos Tanács (TT) újjászervezését. (A parancs nem egyértelmű: a tárgy a TT megalakulásáról, maga az intézkedés az újjászervezésről szól – M. I.) A Tudományos Tanács tagjait a parancsnok helyettesei, a Politikai Osztály vezetőhelyettesei, a tanszékvezetők és helyettesei, a fakultásparancsnokok, a Tanulmányi, illetve a Tudományos Kutató Osztály vezetői alkották. A parancs szabályozta a TT nyilvános ülésein részt vevő és a meghívható személyek körét, feladatait, a döntéshozatal mechanizmusát. „Az Ak. (sic!) Tudományos Tanácsa az Ak. (sic!) irányításának magasabb tanácskozó szerve, melynek célja, hogy az Akadémia parancsnokának segítséget (sic!) nyújtson (sic!) a kiképzési és tudományos munka megszervezésében és végrehajtásában.” (2. o.)

A feladatok közül – témánk szempontjából – kiemelendő terület a hallgatók kiképzésének helyzetével, feladataival, politikai nevelésével, kiképzési és tudományos-kutató munkájával kapcsolatos kérdések elbírálása, megvitatása; a tanulmányi tervek, a fakultások és tanszékek munkájáról szóló évi, illetve szemeszteri beszámoló tanulmányozása; a „tudományos káderek” (korabeli terminológia – M. I.) képzése terveinek és eredményeinek értékelése; a tudományos-kutató munkatervek és azok végrehajtásával kapcsolatos jelentések tanulmányozása, továbbá a hallgatók tudományos-kutató munkáival összefüggő kérdések megvizsgálása. Mint látható, e feladatkör meglehetősen széles spektrumú volt, a hallgatók képzésének minden fontos területére kiterjedt, így fontos elemévé válhatott a tehetséggondozásnak.

A következő fontos lépés az 1958. március 8-án aláírt 55. számú akadémiaparancs⁵ volt, melyben elrendelték a Hallgatói Tudományos Körök (HTK) megalakulását. Ebben Csémi Károly ezredes a hallgatói tudományos körök megalakulásért a fakultásparancsnokokat tette felelőssé. Meghatározta, hogy a fakultásparancsnokok és tanszékvezetők a „T” könyvtárban vételezzék fel az alapszabályzatot és tárgyalják meg a megvalósítás módját. Az akadémia parancsnoka 1958. március 20-ig – a Tudományos Kutató Osztály vezetője útján – írásos jelentést kért a tudományos szakkörök (tudományos kör, tudományos szakkör: a parancs mindkét fogalmat használja – M. I.) felállításáról. A tanszékek számára meghatározta a feladatot – az alapszabályzatban rögzítettek alapján – a tudományos szakkörök szervezésében és vezetésében.

A továbblépés fontos okmánya volt a honvédelmi miniszter 0059. számú parancsa⁶ is, melyben – a nevelés, a kiképzés, a csapatokkal való kapcsolattartás és más kiemelt feladat mellett – megparancsolta a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának, hogy: „Határozottan fogjon hozzá a tudományos kutatómunka fejlesztéséhez az akadémián.” (22. o.)

³<http://www.otdt.hu/intezmenyitdk.php> (letöltés dátuma: 2010. 05. 15.)

⁴Hadtörténelmi Levéltár Magyar Néphadsereg (HL MN) 102/03. 407. őrzési egység (ő. e.) (1958. 01. 21.)

⁵HL MN 102/03. 407. ő. e. (1958. 03. 08.)

⁶HL MN 1958/T-25. ő. e. (1958. 10. 17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

Az akadémia parancsnoka, az 1958/59. kiképzési év tanévnitó ünnepségen – az állomány és a fővendég, Ugrai Ferenc vezérőrnagy, vezérkari főnök előtt – értékelte az 1957/58. kiképzési évet. Az itt elhangzott akadémia-parancsnoki és vezérkar főnöki beszédekről 25 oldalas jegyzőkönyv⁷ készült, ami tanúskodik a lezárt tanévben elért fejlődésről, az eredményekről és nem hallgatja el a számtalan hiányosságot, problémát sem, ami megnehezítette, illetve néha lehetlenné tette a kitűzött tervek, feladatok teljesítését. Így, pl. az államvizsgák eredményei alapján az 1957/58. kiképzési évben jobb teljesítmény érte el a végzős hallgatók; a harcászati gyakorlatokat megfelelő és jó eredménnyel hajtották végre; javult a tanuláshoz való hozzáállás, megerősödtek az osztálykollektívák és a hallgatói tudományos körök létrehozása is eredmény – mondta Csémi ezredes hozzátéve, hogy ezek az eredmények kicsik, de kezdetnek megfelelőek a következő tanév indulásához.

A Magyar Néphadsereg vezetése részéről kitüntetett figyelemről tanúskodott Ugrai vezérőrnagy jelenléte az akadémiai tanévnitón. Sokrétű – helyenként talán túl kemény hangvételű – beszédéből most csak a jelen tárgyhoz kapcsolódóra térek ki, miszerint úgy vélte, hogy a tanári előadások színvonalát jótékonyan befolyásolná, ha azokat a Tudományos Tanács előzetesen megvitatná. (Ezt a manapság elképzelhetetlen és teljesíthetetlen igényt lehet, hogy akkor, 1958-ban indokolta a tanári kar egy részének alacsony műveltségi és pedagógiai színvonala, illetve felkészültsége – M. I.) „Sőt, egyes nagy csapat tapasztalattal (sic!) rendelkező hallgatókat sem lenne szégyen ebbe a vitába bevonni, hogy ezáltal is a minőségét növeljük az előadásoknak.” (9. o.)

Csémi ezredes az 1958. évi 220. számú akadémia-parancsban⁸ intézkedett a tudományos kutatómunka tervszerűségének biztosítására. Ebben megállapította, hogy az 1957/58. kiképzési évben az akadémián folyó tudományos kutatómunka nem volt folyamatos és nem követte a terveket, ami gátolta és rossz hatással volt a munka végrehajtására. Úgy ítélte meg, hogy tervszerűbb tevékenységgel a tanári és a hallgatói állomány lényegesen jobb eredményeket érhetett volna el a tudományos kutatómunkában. A tárgyév hibáiból levont következtetések alapján megparancsolta az 1958/59. kiképzési év tudományos munkájának tervszerűbbé, folyamatosabbá tételére érdekében, hogy:

- a tanszékek – az 1958. november 24-ei Tudományos Tanácsülésen elhangzottak és a tudományos kutatómunka évi terve alapján – 1958. december 10-ig dolgozzák ki a tudományos munkák elkészítésének tervét, melyet a Tudományos Kutató Osztály útján hozzá kell felterjeszteni. Ez tartalmazza a tudományos munka címét, szerzőjét, a terjedelmet, a vázlat megvitatásának, valamint a munka elbírálásának idejét és elkészültének dátumát;
- az alapfakultás-parancsnok a tanszékekkel együttműködve újítsa meg a hallgatói tudományos szakköröket; 1958. december 12-ig készítsen jelentést a jelentkezési létszámokról, valamint a szakkör elnökének, titkárának nevééről és a szakkör állományának névsoráról – amelyet szintén a Tudományos Kutató Osztály útján terjeszsen fel;
- az új tanévre vonatkozóan a tanszékek – 1958. december 20-ig – készítsenek és terjesszenek fel nyilvántartást a most újjáalakuló hallgatói tudományos szakkörök tervezett munkájáról; a kimutatás tartalmazza a tudományos vezető nevét, a hallgatók által választott munka címét, egyéni és kollektív munka esetén a szerző(k) nevét, a munka elkészítésének idejét, valamint az elkészült munka felküldésének a Tudományos Kutató Osztályra történő felküldésének dátumát;
- a Tudományos Kutató Osztály vezetője – a vezérkari főnök 40. számú utasítása alapján – 1958. december 12-ig készítsen jelentést a tudományos körök helyzetéről.

A címben szereplő téma kibontakoztatását szolgálta – egyebek mellett – Csémi ezredes, akadémia-parancsnok által 1958. december 12-én aláírt 0111. számú parancs⁹, mely az 1957/58. kiképzési év értékelését és az 1958/59. kiképzési

⁷HL MN 1963/T-32. ö. e. (1958. 10. 31.)

⁸HL MN 102/03. 407. ö. e. (1958. 12. 02.)

⁹HL MN 1961/T-34. ö. e. (1958. 12. 12.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

év feladatait tárgyalta. A pozitívumok között szerepelt – témánk szempontjából –, hogy: „Megteremtettük a tudományos kutatómunka alapjait. A tanszékek az év folyamán 27, a hallgatói tudományos szakkörök 14 tudományos munkát dolgoztak ki.” (2. o.) A hiányosságokra is kitért a parancs: „A tudományos kutatómunka még kezdeti állapotban van. A Tudományos Tanács keveset foglalkozik elméleti kérdésekkel, módszertani, nevelési tapasztalatok általánosításával. A hallgatói tudományos munka irányítása nem eléggé szervezett. A kiképzést tökéletesítő, annak eredményességét fokozó újítások még nem állnak az oktatómunka középpontjában.” (6. o.) Csémi ezredes – az új kiképzési évben az akadémia előtt álló feladatok végrehajtása érdekében – feladatul szabta: „Emelni kell a tanulmányi színvonalat, az új korszerű elvek állandó keresésével, az oktatás módszerének tökéletesítésével, és a tudományos munka kiszélesítése útján.” (8. o.).

Az akadémiaira vonatkozó szabályozók és az új kiképzési feladatok végrehajtása érdekében megparancsolta:

- a tudományos munka kiszélesítését, az ehhez szükséges feltételek megteremtését;
- a Tudományos Tanács működése elvi alapjainak kialakítását, a tanács fokozott bevonását az elméleti kérdések megvitatásába;
- a tanszékek tudományos munkatervének 1958 decemberében a Tudományos Tanács előtti megvitatását és 1959. január 1-ig a tudományos munkák kiadását feldolgozásra;
- az Akadémia tematikáját a tudományos munka alapvető kérdései, a 0059. számú miniszteri parancsában felvett hadműveleti, harcászati kérdések képezzék;
- a hallgatói tudományos szakkörök beindítását 1958. december 15-ig;
- a Tudományos Kutató Osztály fordítson fokozott figyelmet az oktatás szemléltetőbbé tételére, ennek érdekében fejlessze ki az újító mozgalmat, valamint tartson kapcsolatot a csapatokkal és az együttműködés, a tapasztalatok alapján segítse, irányítsa az akadémia tudományos munkáját.

A vezérkari főnök – fentebb említett – 40. számú utasításának megfelelően, 1959. április 11-én felterjesztették az akadémia tudományos kutatómunkájáról szóló jelentést¹⁰, melyben részletezték az 1959-es évre tervezett tanszéki tudományos munkákat és azok megvalósítását; az oktatás korszerűsítésére tett erőfeszítéseket; az oktatás kiemelt tárgyköreit; a tankönyvek, tansegédletek készítésének helyzetét; a tudományos szakkörök munkáját; a csapatok tudományos köreivel való kapcsolattartást, stb. A tervbe vett 9 tankönyvtervezet, 32 tansegédlet és 103 különböző elméleti kérdéseket felvető tanulmány közül 29 munka készült el, a művek értékelése ekkor még folyamatban volt. A tanszékek kiemelt feladatként kezelték a hallgatók önálló tanulásának segítése érdekében a tankönyvek és tansegédletek összeállítását; a vezetési gyakorlatokon és az oktatás során felmerült kérdések kidolgozását egyénileg, vagy a tanári kollektívák részéről. A „Honvédelem” című folyóirat pályázatára az akadémian 28 alkotás készült, ez mintegy a fele a beadott pályaműveknek (57 művet bíráltak el). Az alkotások közül 12-t javasoltak díjazásra, jutalmazásra, illetve dicsőre. Az igazi siker azonban abban mutatkozott meg, hogy a 6 – hallgatók által készített – pályázat közül 5-öt elismert a bíráló bizottság. Ez azt bizonyította, hogy a hallgatók tudományos tevékenysége fellendülőben volt, akárcsak a létszámuk: a 12 tudományos szakkörben 273 hallgató tevékenykedett. Az új – tervszerű – és a tanárok által vezetett munka eredményeképpen 12 hallgatói tudományos munkát készítettek (hármát a Hadműveleti-harcászati, kettőt-kettőt a Vegyvédelmi, a Tüzér, a Légvédelmi, a Szervezési és mozgósítási, valamint egyet a Felderítő szakkör tagjai). A jelentés időszakig elkészült tudományos munkák száma meghaladta az előző évit. Úgy vélem, hogy a tehetséggondozás beindítása szempontjából, ezek az adatok imponálóaknak és reményt keltőeknek tekinthetők!

Az 1959. július 20-án – Szűcs László ezredes, az akadémia parancsnok tudományos helyettese által – aláírt „Jelentés a tudományos kutatómunka helyzetéről”¹¹ – ami a soron következő tudományos tanácsülés anyagát képezte – összefogla-

¹⁰ HL MN 1959/T-172. ó. e. (1959. 04. 11.)

¹¹ HL MN 1959/T-172. ó. e. (1959. 07. 20.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

ló, árnyalt képet ad a tudományos kutatás helyzetéről, részletezve a sikereket és a hiányosságokat is. „Az akadémián a tudományos munka lényegében a tanszékeken és a hallgatói szakkörökben folyt... A feladatok megvalósítása érdekében az előző évinél tervszerűbb tevékenységet folytattunk az adott lehetőségekhez képest a tudományos kutatómunka megjavítására, eredményességének fokozására.” (1. o.)

Az Akadémia Tudományos Tanácsa – mint tanácskozó szerv – határozta, vitatta meg és értékelte a tudományos munka irányát, a tanszékeken és a hallgatói szakkörökben folyó tevékenységet.

A hallgatói tudományos munka kezdeti lépései a hallgatói tudományos körök, illetve szakkörök megalakításával – a fakultásparancsnokság és a tanszékek által – 1958. november végén, illetve december elején vette kezdetét. A jelentés az előkészítő munkát nem túl sikeresnek ítélte, ami ez által a további munkát késleltette, de a hallgatói lelkesedés mégis eredményeket hozott. A Honvédelmi pályázaton – mint korábban már szó volt róla – a részt vett hallgatók közül négy díjat, egy fő pedig jutalmat kapott. A pedagógusok iránymutatása, segítsége nagymértékben hozzájárult az eredményekhez. A jelentés kihangsúlyozta, hogy a Vegyivédelmi szakkör tudományos vezetője – Sántha Károly őrnagy – és az Összefegyvernemi szakkör tudományos vezetője – Pataki Kálmán százados – kiemelkedően segítette a hallgatók munkáját. A szakkörök száma 9 (összefegyvernemi, felderítő, tűzér, légvédelmi, híradó, vegyivédelmi, hadtáp, műszaki és társadalomtudományi), a tagok száma összesen 302 fő (a hallgatók mintegy 50%-a) volt.

Az 1959. évre 140 tudományos munkát terveztek, ami a hallgatók túlzott megterheléséhez vezetett, illetve a tervek teljesítését tette lehetetlenné. A szakkörök (tudományos körök) kutatásait munkatervek szabályozták; kezdetben jellemzően nagy, komplex témákat határoztak meg (pl. „Átcsoportosítás, váltás”; „Az ellenség előkészített védelmének menetből történő áttörése és megszervezésének sajátosságai”), mely feladatok meghaladták a hallgatói körök lehetőségeit, tudását. A hibákból levont következtetések alapján a tanszékek alapvető (szakmai/szakirányú) témáit a jövőben részekre bontják és egy-egy részét dolgoztatják ki a hallgatókkal. Ez a módszer kapcsolatot teremt a tanszék és a szakkör hallgatói között. Fontos szempontként kezelték, hogy a hallgatók tudományos munkája és az évfolyam-, illetve diplomamunkája között összhang legyen a témák vonatkozásában. Megszületett a javaslat, hogy a tudományos munkák témagyűjteményét és az évfolyam-, illetve diplomafeladatokat azonos időben – lehetőség szerint a tanév elején – adják ki. A jelentés kiemeli, hogy az 1958/1959-es tanévben ezek az elvek – a vezetés hibájából (Ez szokatlan, de tiszteletreméltó „beismerés”! – M. I.) – még nem érvényesültek. A következő meglepő – de lényegi – megállapítás, hogy: „meg kell említeni a társadalomtudományi szakkört, amelynek 75 tagja van és ezidáig (sic!) nem rendelkezik olyan tervvel, amely produktív, alkotó munkát írna elő. Ezért a helyzetért elsősorban az érintett tanszékvezetők felelősek.” (13. o.)

A hallgatói szakkörök munkatervét a következő újításokkal tervezték jobbítani:

- a tanszékek tudományos munkatervük alapján készítsenek témagyűjteményt a hallgatók számára. Így a hallgatók tudományos munkája a tanárok kidolgozásához kapcsolódik és egyben a konzultáns személye is meghatározottá válik;
- egy-egy téma kidolgozására javasolják a kollektív munkát, amivel a feltáró kutatómunka alapossága, a felmerülő problémák megvitatása, alapvetően a jó munka feltételeinek megteremtése válik elérhetővé.

A jelentés a szakkörök tervezett és teljesített munkáinak lebontását táblázatos formában mutatta be, melyből kitűnt, hogy időarányosan nem készültek el a tudományos munkák. Az első félévben 34%-os a teljesítés, de ez átlag, mert vannak olyan szakkörök, ahol egyáltalán nem készítették el a vállalt témákat. A Tűzér szakkör hallgatói bejelentették, hogy a vállaltakat egyáltalán nem tudják teljesíteni. Több szakkör a tudományos munka fakultatív jellegére hivatkozva nem teljesítette a vállalásait, kijelentették, hogy a határidő betartása így nem lehet kötelező. Néhány szakcsoportvezető tanár is hasonló nézeteket vallott, így a jövőre nézve rögzíteni tervezték, hogy „a tanárok számára a tudományos munkacsoport irányítása szolgálati kötelezettség, nem pedig fakultatív munka.” (14. oldal) A terv teljesítésének elmaradása már a munkatervek készítésében is keresendő: nem vették figyelembe a lehetőségeket, túl sok munkát vállaltak, de kiemelke-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

dő jelentőségű az is, hogy a szakkör tagjai, a szakcsoport vezetősége mellett az évfolyamparancsnokok sem fordítottak kellő figyelmet a munkára. Ez utóbbiak nem tettek meg mindent az ütemtervek betartásáért. A jelentés megállapítja, hogy „a szakcsoport tudományos vezetők sem állnak hivatásuk magaslatán. Nem ismerik eléggé szakcsoportjaik helyzetét, elhanyagolják a segítségnyújtást (sic!). Több tanszék meg sem vitatta még a hallgatói tudományos szakkör, illetve a szakkör segítségével megbízott tanárok munkáját.” (15. oldal) Az összegzés kimondja, hogy a korábrinál lényegesen több figyelmet kell fordítaniuk a tudományos munka minden területére a tanszékvezetőknek, a fakultás- és az évfolyamparancsnokoknak is.

A Néphadsereg csapatainál folyó tudományos munka szervezésében, vezetésében több irányú segítséget nyújtott az akadémia. Ezek között említendő a csapatszolgálatot teljesítő tanárok és hallgatók bekapcsolódása a csapat tudományos munkájába. (Ekkor a tanárok rendszeresen részt vettek a csapatok gyakorlatain döntnökként, vagy megfigyelőként, valamint tervszerűen néhány hónap időtartamban – vezénlyéssel – csapatszolgálatot teljesítettek.) A hallgatók tanév végi csapatszolgálata, illetve a velük lévő tanárok is segítséget nyújtottak a kapcsolattartásban és a tapasztalatok átadásában.

Szintén 1959. július 20-án keltezték a ZMKA 08. számú Tanulmányi Parancsát¹², mely az 1958/59. kiképzési évi tudományos kutatómunka helyzetét értékeli. „Az 1959-es kik.évből (sic!) eddig eltelt idő alatt a fenti parancsokban¹³ megszbott feladatok megvalósítása terén értünk el eredményeket, megtettük az első kezdeti lépéseket a rendszeres tudományos kutatómunka továbbfejlesztése terén.” (1. o.) A hallgatók tudományos munkája – általában is, de – különösen az Összefgyvernemi és a Vegyi szakkörökben volt eredményes. A siker megmutatkozott az összefgyvernemi hallgatók által rendezett szakköri konferencián. A hallgatói tudományos körök a kiképzési évben 29 munkát készítettek; a Honvédelem (című folyóirat) pályázatán 4 hallgató pályázata díjat, 1 hallgatói pályázat pedig jutalmat kapott. A hibákat, hiányosságokat sem hallgatta el a parancs, melyek akadályozták a tudományos munkát. A Tudományos Kutató Osztály által összeállított munkaterv túlzott mennyiségű munka előirányzásával nehezítette a szervező, irányító és kidolgozó munkát, így nehezen lehetett az ütemterveket betartani. A tanulmányok főként gyakorlati kérdésekkel foglalkoztak, ami önmagában előre mutató, de a gyakorlati kérdéseket kutató munka mellett szinte elenyésző az elméleti, a távlati fejlődést kutató munka. A nagy tömegű egyéni munka megmutatta, hogy a kollektív kidolgozások jobban biztosították volna a témák színvonalas kidolgozását, elősegíthette volna a kidolgozók fejlődését és egyszerűbb lehetett volna a segítő és a bíráló munka is. Súlyos hiba, hogy az egyes munkákkal összefüggő csapatgyakorlatokra számos esetben nem a témával foglalkozó tiszteket küldték. A hallgatói munkát akadályozta, hogy még mindig túlméretezett a munkák terve és nincs összhang a tanszékek tanárainak munkájával, így nem volt folyamatos a tanárok részéről a hallgatói tudományos körök segítése. (Mint látható, néhány probléma – vagy éppen siker – felvetése több iratban is ismétlődik, mintegy jelezve, hogy kiemelt fontosságot tulajdonítottak nekik az illetékesek – M. I.)

A hibák megszüntetésére és a tudományos kutató munka javítása érdekében Csémi ezredes akadémiaparancsnok megparancsolta:

- a tanszékvezetők, fakultás parancsnokok és a Tudományos Kutató Osztály osztályvezetőjének, hogy hatáskörükben intézkedjenek a felsorolt hiányosságok megszüntetésére, a jövőbeni kiküszöbölésére és a tervezett intézkedéseiket 1959. augusztus 1-jéig jelentsék;
- a folyó kiképzési év tapasztalatai alapján a TKO vezetője – a tanszékvezetőkkel együttműködve – állítsa össze az 1959/60-as kiképzési évre szóló tudományos munkák címjegyzékét és 1959. szeptember 30-ig az akadémiaparancsnoknak jelentse;

¹² HL MN 1961/T-34. ő. e. (1959. 07. 20.)

¹³ A Honvédelmi Minisztérium 001. sz. direktívájára, a 0059. sz. honvédelmi miniszteri parancsra és a 0111. sz. akadémia parancsnoki parancsra utal az idézet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

- a hallgatói tudományos körök tagjai az Akadémia oktatásával összefüggő problémák elemeit dolgozzanak fel kisebb csoportokban (egyres esetekben önállóan);
- a hallgatói kollektívák tanári csoportokhoz kapcsolódva végezzék munkájukat, hogy biztosítva legyen mindkét csoport eredményes munkája;
- az 1959 júliusában és augusztusában tartásuk meg a hallgatói szakkörök konferenciáit, novemberben pedig a hallgatók tudományos köreinek összakadémiai konferenciáját.

Csémi ezredes rendelkezett még az Értesítő¹⁴ 1959. évi számainak megjelentetéséről, melyből a november 10-én megjelenésre tervezett számot „A hallgatók legjobb munkái”-nak szentelték.

A kiképzési évben készített színvonalas tudományos munkák készítőit, kollektíváit¹⁵, az Értesítő 2. számában megjelent tanulmányok szerzőit, valamint az összefegyvernemi hallgatók – 1959. július 8-án megtartott – szakköri konferenciájának szerkesztőit lelkiismeretes felkészülésükért pénzzutalomban részesítette az akadémiaparancsnok.

Kissé érthetetlen, miszerint a parancs 3. pontjában Csémi ezredes megparancsolja, hogy a következő kiképzési évben a tudományos munkák végzésére létre kell hozni a Központi Tudományos munkát kidolgozók csoportja, a tanárok tudományos körei mellett a hallgatók tudományos köreit. (Lásd: 55. számú akadémiaparancs, 5. lábjegyzet) Ekkor már javában – mint láttuk, egyre sikeresebben – működtek a hallgatók tudományos körei.

A hallgatói tudományos körök kialakulása, mint a tudományos diákköri munka kezdete, e rövid két év bemutatásának utolsó lépcsőfoka az MN VKF 021-es számú intézkedése¹⁶, amely megfogalmazta a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1959/60-as kiképzési éve megszervezéséhez kiadott irányelveket. Ugrai vezérőrnagy – az elmúlt évek kiképzési tapasztalatai alapján – értékelte a kiemelkedő és a kevésbé sikeres területeket, főként az utóbbiakat hangsúlyozva. Fejlődés-ként értékelte a harcászati és szakmai kiképzés, valamint a kiképzés tervezése, szervezése és annak irányítása terén elért eredményeket. A hiányosságok között említette, hogy a társadalomtudomány oktatásában „elvontság tapasztalható”, valamint nem folyik elég céltudatos nevelőmunka a kommunista típusú tiszt kinevelésére és a személyi állomány jellembeli formálására. Szerinte a hiátusok lényegi oka az oktatás módszertanában, a tanárok szakmai és pedagógiai felkészültségében keresendő, illetve, hogy nem folyik az akadémián megfelelő színvonalú kutatómunka. Az 1959/60-as kiképzési évre – mindenre kiterjedő – iránymutatást (irányelveket) adott a vezérkari főnök.¹⁷

Ezek lényege: az új, kísérleti oktatási módszert – a tapasztalatok alapján – vezessék be és teremtsék meg annak eredményes felhasználása, fejlesztése feltételeit; az előadásokra szánt időt csökkentsék a hallgatói önképzésre fordítható időre, biztosítva ezzel a hallgatók számára az egyéni, önálló és elmélyült tanulás lehetőségét, a megfelelő színvonalú és mennyiségű irodalommal, valamint konzultációs lehetőségekkel.

A parancsnokság feladatául szabta:

- az egyéni tanulásra biztosított idő kihasználásának megkövetelését;
- a következő kiképzési év előkészítésénél tervezze meg annak tantárgyankénti felhasználását – a tantárgyak fontosságának megfelelő mértékben;
- az 1959/60-as kiképzési évtől kezdve fokozatosan – az 1961/62-es tanév kezdetéig – javítsák a tanárok szakmai, politikai és pedagógiai felkészültségét azzal a célkitűzéssel, hogy a tanári kar politikailag és szakmailag jól képzett legyen, szakmailag mély és sokoldalú, a kor követelményeinek megfelelő ismeretekkel rendelkezzen; sajtáítsa el a katonapedagógiai alapelveket, tökéletesítse oktatómódszereit, majd ezeket következetesen alkalmazza az oktatás és nevelés egész menetében; a tanárok legyenek katonások, példamutatóak, követelmény-

¹⁴ Az Értesítő a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1957-ben alapított tudományos lapja.

¹⁵ A „Tansegédlet a csapatlégvédelmi tüzér magasabbegységek (egység) törzsszolgálati utasítására” című munka kollektívája: Nemeskéri Ferenc őrgy., Szabó Miklós szds., Kecskés Ferenc szds., D.Szabó István szds.

¹⁶ HL MN 1963/T-19. ő. e. (1959. 06. 06.)

¹⁷ Csak a tudományos munkával és a hallgatókkal kapcsolatos irányelveket emelem ki. (M. I.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám

MAGYAR Ildikó

- támasztóak, szerények és igazságosak, a hallgatók világnézeti és jellembeli nevelői; (Erre, mintha kevésnek tűnne a fent meghatározott idő! – M. I.)
- biztosítsák az akadémiai felvételi eljárásakor, hogy megfelelő előképzettséggel és az előírt követelményeknek megfelelő hallgatók kerüljenek felvételre (a vezérkari főnök megtiltja, hogy olyan hallgatót felvegyenek, aki akár egy tárgyból is nem felel meg a felvételi vizsgákon);
 - az akadémia törekedjen arra, hogy betöltse a hadsereg tudományos központja szerepét. Motiválja tanári állományát a tudományos kutatómunkában való részvételre, és tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a hallgatók is behatóan foglalkozhassanak ezzel tanulmányaik során; nyújtson segítséget a csapatok és a hadsereg intézetei mellett megalakult Önkéntes Tudományos Köreinek tevékenységében előadások, konzultációk megtartásával, tankönyvek, cikkek, tanulmányok, a külföldi sajtóban megjelent cikkek fordításával, stb.
 - Ennek megfelelően, az akadémia vezetése számára az 1959/60. kiképzési év megtervezésénél, megszervezésénél és irányításánál – sok más egyéb mellett – kiemelt szempont volt az akadémián folyó tudományos kutatómunka továbbfejlesztése. Ezért a ZMKA parancsnokának 1959. november 18-án kelt 0100. számú parancsa¹⁸ kihangsúlyozta, hogy a tudományos kutatómunka területén lényeges minőségi fejlődésre van szükség, különösen a fejlődés távlatainak feltárása és az oktatás színvonalának emelése terén. Csémi ezredes elrendelte, hogy fordítsanak kiemelt figyelmet a had-, illetve a társadalomtudomány aktuális kérdéseire. Ennek minél magasabb szintű megvalósítása érdekében a Tudományos Kutatóosztály – a tanszékek bevonásával – állítsa össze és terjessze a Tudományos Tanács elé az 1959/60. kiképzési évben kidolgozandó fő tudományos témákat. Meg kell alakítani november 30-áig a tanári, december 1-jéig pedig a hallgatói tudományos köröket, illetve szakköröket. (Mint látható, néhány vonatkozásban megismételte a 14. számú lábjegyzetben szereplő Tanulmányi Parancs kitételeit – M. I.) E minőségi előrelépés előfeltételeként azonban jelentősen emelni szükséges a törzs- és tanári állomány általános műveltségét – hangsúlyozta az akadémia parancsnoka.

E rövid dolgozatomban – a tudományos kutatómunkám kezdeti eredményeire támaszkodva –, az egyetem polgárai előtt kevésbé ismert korabeli dokumentumok alapján kívántam bemutatni és bebizonyítani, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián a társadalmi és hadsereg-konzolidáció, az új akadémiai képzés kialakításának rendkívül nehéz, kezdeti időszakában – az 1958/60-as években – az illetékesek felismerték a minőségi követelmények szükségességét a humán szférában is. Ennek érdekében jelentős erőfeszítéseket tettek mind a tanári kar, mind a hallgatói állomány szellemi színvonalának emelésére, az arra alkalmasnak a tudományos tevékenységgel való megismertetésére, majd az abba történő mind hatékonyabb bevonására. Ezért – sok más mellett – kiemelt szerepet kapott a tehetséggondozás mind a két kategóriában, de különösen a hallgatók körében.

Ezek a kezdeti erőfeszítések megalapozták az elkövetkező években e téren is megvalósuló kibontakozást, a mind magasabb színvonalú akadémiai képzést, a tudományos képzést. Remélem, az elkövetkezendőkben ezekről is számot tudok adni tanulmányaimban, illetve az értekezéseimben.

Kulcsszavak: tehetség, tehetséggondozás, Hallgatói Tudományos Körök, Tudományos Tanács

Keywords: talent, talent caring, Students' Scientific Spheres, Scientific Committee

FELHASZNÁLT IRODALOM

Fizikai Szemle. 2003. LIII. évf. XI. sz.

Magyar Értelmező Kéziszótár (1982.) – Bp. Akadémiai Kiadó

¹⁸ HL MN 1961/T-34. ó. e. (1959. 11. 18.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**MAGYAR Ildikó****Budapest, 2010.
3. évfolyam 4. szám**

M. SZABÓ Miklós (2007.): A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955-1960. – Bp. Zrínyi Kiadó – ISBN 963 327 421 7

M. SZABÓ Miklós: A hadtudományi munka a Magyar Néphadseregben az 1950-es évek második felében. Hadtudomány, 2009. XIX. évf. 3-4. sz. – pp. 68-80. ISSN 1215-4121

Pedagógia Lexikon IV. kötet. (1979.) – Bp. Akadémiai Kiadó

Révai Nagy Lexikona. Hasonmás kiadás. (1995.) – Békéscsaba, Babits Kiadó

Tolnai Világlexikona. (1930.) – Bp. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Részvénytársaság